

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komunikacija apie pagrindines teises ir teisinę valstybę“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2023/C 100/04)

Pranešėjas **Cristian PÎRVULESCU**Bendrapranešėjis **José Antonio MORENO DÍAZ**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Užimtumas, socialiniai reikalai ir pilietybė
Priimta skyriuje	2022 11 23
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 12 14
Plenarinė sesija Nr.	574
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	199 / 3 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos Sąjunga grindžiama ES Sutarties 2 straipsnyje nurodytomis bendromis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir žmogaus teisėmis, pliuralizmu, nediskriminavimu, tolerancija, teisingumu, solidarumu ir moterų bei vyrų lygybe. Teisinė valstybė ir žmogaus teisės yra europinės tapatybės dalis.

1.2. Be to, esminiame ir privalomame Europos Sąjungos dokumente – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje – pažymima, kad „Sąjunga remiasi nedalomomis ir visuotinėmis vertybėmis: žmogaus orumu, laisve, lygybe ir solidarumu“, ir kad „ji grindžiama demokratijos ir teisinės valstybės principais“⁽¹⁾. Užtikrinti, kad būtų tvirčiau taikomos Chartijos nuostatos, yra ne tik pareiga, bet ir prasmingas būdas apsaugoti žmones bei didinti jų informuotumą apie teisinės valstybės ir pagrindinių teisių apsaugos svarbą. Komitetas pritaria visoms šiose srityse dedamoms pastangoms, tačiau pabrėžia, kad visos ES institucijos turi aktyviai tiesiogiai bendrauti su plačiąja visuomene. Teisinė valstybė ir pagrindinės teisės yra labai svarbios ir turi tapti bendros pilietinės ir demokratinės žemyno kultūros dalimi.

1.3. Europos Tarybos Venecijos komisija aiškiai apibūdina pagrindinius teisinės valstybės principus: tai teisėtumas, teisinis tikrumas, piktnaudžiavimo valdžia prevencija, lygybė prieš įstatymą ir nediskriminavimas bei galimybė kreiptis į teismą⁽²⁾. Tai aiškūs kriterijai, pagal kuriuos vertinama, ar valstybės veiksmai atitinka teisinės valstybės principus, ir kuriuos patvirtino Teisingumo Teismas⁽³⁾.

1.4. EESRK ragina visas ES institucijas rodyti visišką nepakantumą teisinės valstybės principo pažeidimams valstybės narėse. ES tenka teisinė pareiga užtikrinti, kad būtų laikomasi teisinės valstybės principo ir kad būtų apsaugotos pagrindinės teisės, neatsižvelgiant į įvairių politinių veikėjų ketinimus, kurie gali prieštarauti šiam tikslui.

⁽¹⁾ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (OL C 326, 2012 10 26, p. 391), preambulė.

⁽²⁾ Europos Tarybos Venecijos komisija, „Teisinės valstybės kontrolinis sąrašas“, priimtas 2016 m. per jos 106-ąją plenarinę sesiją.

⁽³⁾ 2022 m. vasario 16 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Lenkija / Parlamentas ir Taryba*, C-157/21, EU:C:2022:98, 325 punktą.

1.5. EESRK atkreipia dėmesį į Teismo sprendimą, pagal kurį biudžetas yra viena iš priemonių, kuriomis praktiškai įgyvendinama visų valstybių narių pareiga laikytis pagrindinių ES vertybių, įskaitant teisinės valstybės principą ir pagarbą žmogaus teisėms⁽⁴⁾.

1.6. Europos Komisijos metinė teisinės valstybės principo taikymo ataskaita – tai vertinga priemonė, kuria galima užkirsti kelią demokratijos, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių apsaugos padėties blogėjimui. Vis dėlto, siekiant, kad pateiktą ataskaitą būtų įgyvendinami joje išskirti tikslai, reikia atlikti jos pakeitimų. Ataskaitą reikėtų pakoreguoti taip, kad joje būtų aptariamoms visoms ES sutarties 2 straipsnyje išvardytoms vertybėms, taip pat teisiniai ir (arba) finansiniai veiksmai, taikomi, kai visapusiškai neįgyvendinamos konkrečiai šaliai skirtos rekomendacijos, be to, reikėtų sukurti ir penktąjį ramstį, skirtą su pilietine erdve susijusiems nacionaliniams pokyčiams stebėti⁽⁵⁾.

1.7. EESRK jau yra pabrėžęs, kad pilietinei visuomenei tenka svarbus vaidmuo „siekiant išsaugoti demokratiją Europoje“ ir kad „tik stipri ir įvairi pilietinė visuomenė gali ginti demokratiją ir laisvę ir apsaugoti Europą nuo autoritarizmo“⁽⁶⁾. Be to, teisinės valstybės principas negali galioti be demokratijos ir pagrindinių teisių ir atvirkščiai. Šios trys koncepcijos yra neatskiriamos⁽⁷⁾. Todėl EESRK ragina visus suinteresuotuosius subjektus nustoti kalbėti apie vadinamąją neliberaliąją demokratiją ar net kritikuoti šią sąvoką. Nėra demokratijos be liberalių principų.

1.8. Dedant pastangas, kad teisinės valstybės principo būtų tvirčiau laikomasi tikrovėje, reikėtų įtraukti daugiau suinteresuotųjų subjektų: socialinius partnerius, profesines organizacijas, pavyzdžiui, advokatų ir teisininkų draugijas, ir vietos organizacijas, dirbančias su pažeidžiamais asmenimis ir bendruomenėmis, kuriems kyla didesnė rizika patirti žalą, atsidurti nepalankioje padėtyje arba patirti diskriminaciją.

1.9. Tam tikrais atvejais teisinės valstybės ir žmogaus teisių sąvokos gali būti laikomos pernelyg abstrakčiomis, tolimomis, žargoniškomis ir teisinės kalbos sąvokomis. Norint veiksmingai skleisti informaciją apie teisinę valstybę, reikia sutelkti dėmesį į bendras vertybes bei suprantamas sąžiningumo ir teisingumo sąvokas. Be to, gali būti pravartu papasakoti žmogaus istoriją ir parodyti, kas slypi už įrodymų ir statistikos, būtent žmogaus veidas ir asmenybė.

1.10. EESRK ragina valstybes nares įtraukti teisinės valstybės ir pagrindinių teisių temą į mokyklų ir aukštojo mokslo programas. Pilietinis ugdymas turėtų būti privalomas, jo mokyti reikėtų pradėti kuo anksčiau ir jis turėtų trukti daugelį asmens praleistų metų atitinkamoje mokymo įstaigoje. Be to, reikia skirti ES ir nacionalinių išteklių tinkamam pilietinio ugdymo mokytojų rengimui.

1.11. Žmogaus teisių sistema grindžiama atskaitomybės principu, todėl reikia imtis priemonių, kad būtų galima nustatyti, kam tenka atsakomybė pasiekti atitinkamų rezultatų ir kokie yra pageidaujami politikos pokyčiai. Taip pat svarbu nustatyti plačiąjai visuomenei bendrai rūpimus klausimus, pavyzdžiui, susijusius su galimybėmis naudotis energija, transportu, gauti darbą, naudotis būstu, sveikatos priežiūra ir įvairiomis kitomis viešosiomis paslaugomis vietos, regionų ir nacionaliniu lygmenimis.

1.12. Žmogaus teisių apsaugą ir teisinės valstybės principą sustiprina tvirta gerovės valstybė, nesvarbu, kokia forma ji būtų įgyvendinama visoje Europoje. Šis tarpusavio ryšys pripažįstamas įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį, kuris yra esminė politikos priemonė kuriant įtrauktesnę Europos Sąjungą.

1.13. Visuomeniniai judėjimai ir skurdą patyrę asmenys turi būti demokratinio žmogaus teisių propagavimo pagrindas. Nėra geresnio būdo žmogaus teisėms (ypač – socialinėms) ginti nei viešojoje erdvėje ir politiniuose debatuose suteikti žodį žmonėms, kurie patiria didžiausią nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį.

⁽⁴⁾ 2022 m. vasario 16 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Lenkija / Parlamentas ir Taryba, C-157/21*, 130–131 punktai; Teisingumo Teismo sprendimo *Vengrija / Parlamentas ir Taryba, C-156/21*, EU:C:2022:97, 116–117 punktai.

⁽⁵⁾ Laurent Pech ir Petra Bard, *Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values, Report for the European Parliament's Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs and the Committee on Constitutional Affairs*, 2022 m. vasario mėn., p. 12–13.

⁽⁶⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Atspari demokratija pasitelkiant tvirtą ir įvairialypę pilietinę visuomenę“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 228, 2019 7 5, p. 24).

⁽⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Teisinės valstybės ir pagrindinių piliečių teisių ES kontrolės mechanizmas“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 34, 2017 2 2, p. 8).

2. Bendrosios pastabos

2.1. EESRK primena poziciją, kurią pareiškė 2018 m. savo nuomonėje SOC/598: „Teisinės valstybės principas yra priklausomas ir neatsiejamas nuo pliuralistinės demokratijos apsaugos ir pagarbos pagrindinėms teisėms. Teisinės valstybės principu užtikrinama, kad Vyriausybės laikytųsi pagrindinių teisių standartų, o pliuralistinė demokratija užtikrinama, kad Vyriausybės vykdytų politiką, kuria didinama jų žmonių gerovė. Taikant teisinės valstybės principą savaime neužtikrinama, kad įstatymais būtų gerbiamos pagrindinės teisės ir kad įstatymai būtų parengti atsižvelgiant į įtraukų ir teisėtą procesą, paremtą informacija pagrįstomis, pliuralistinėmis ir suderintomis viešomis diskusijomis ir dalyvavimu. Siekiant išvengti tiesiog „valdymo pagal įstatymą“, be teisinės valstybės principo, reikia laikytis pagrindinių teisių ir pliuralistinės demokratijos standartų“⁽⁸⁾.

2.2. Kaip pažymima Komisijos 2021 ir 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitose, norint išsaugoti piliečių pasitikėjimą viešojo sektoriaus institucijomis ir teisine valstybe, be kita ko, reikia užtikrinti, kad veiktų nepriklausoma teismų sistema ir veiksminga teisminė peržiūra, siekiant užtikrinti atitiktį ES teisei; tvirto visuomenės įsipareigojimo kovoti su korupcija ir užtikrinti demokratinę atskaitomybę; žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės, įskaitant žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumą; skaidrių konstitucinių ir institucinių mechanizmų, kuriais užtikrinama stabdžių ir atsvarų sistema, aktyviai dalyvaujant pilietinei visuomenei; ir tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimo darnaus vystymosi, žmogaus teisių, demokratijos ir teisinės valstybės srityse⁽⁹⁾. 2022 m. ataskaitoje Komisija taip pat pabrėžia didelę grėsmę ES vertybėms ir taisyklėmis grindžiamai tvarkai, kurią kelia Rusijos agresija prieš Ukrainą – agresija, kuri šiuo atveju pažeidžia tarptautinę teisę bei JT chartijos principus ir kenkia demokratijai bei teisei valstybei ir Europos bei pasaulio saugumui ir stabilumui⁽¹⁰⁾.

2.3. Negalima remtis jokia demokratine ir atstovaujama norma siekiant įteisinti teisinės valstybės ir pagrindinių teisių pažeidimus. ES institucijos, visų pirma Europos Komisija, privalo pasinaudoti visomis turimomis priemonėmis, kad būtų atkurtas ES principų integralumas.

2.4. Pilietinės visuomenės organizacijos ir žmogaus teisių gynėjai, stebėdami padėtį vietoje, turi atlikti svarbų vaidmenį, ypač tada, kai blogėja teisinės valstybės padėtis ir kėsiamasi į žmogaus teises⁽¹¹⁾. Autoritarinės Vyriausybės kelia grėsmę pilietinės visuomenės organizacijoms ne tik mažindamos ir keisdamos erdvę jų veiklai vykdyti, bet ir grasindamos asmeniškai ir persekiodamos, taikydamos finansinius apribojimus ar nepakankamai apsaugodamos nuo fizinių ar žodinių išpuolių⁽¹²⁾.

2.5. Kaip jau minėta, reikia gerokai sustiprinti bendrus pilietinės visuomenės organizacijų ir žmogaus teisių gynėjų gebėjimus dirbti pagal Pagrindinių teisių chartijos sistemą pasitelkiant priemonių rinkinį, kuris apimtų mokymą ir žinių perdavimą, organizacinę ir finansinę paramą ir apsaugą nuo išpuolių ir neigiamų kampanijų⁽¹³⁾. Todėl EESRK ragina Komisiją pasiūlyti išsamią Europos pilietinės visuomenės strategiją, kuria būtų vadovaujama bendradarbiaujant, stiprinant gebėjimus ir veiksmingai informuojant apie teisinę valstybę ir pagrindines teises.

2.6. EESRK mano, kad pilietinės visuomenės organizacijų ir žmogaus teisių gynėjų darbas yra labai svarbus padedant pažeidžiamoms grupėms įveikti rimtas problemas, susijusias su jų sauga, gerove ir orumu. Bet kuris asmuo vieną dieną gali tapti pažeidžiamu. Daugeliu atvejų pažeidžiamumo šaltiniai iš dalies sutampa ir skatina struktūrinę marginalizaciją ir diskriminaciją.

⁽⁸⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Sąjungos biudžeto apsaugos esant visuotinių teisinės valstybės principo taikymo valstybėse narėse trūkumų“ (COM(2018) 324 *final* – 2018/0136 (COD)) (OL C 62, 2019 2 15, p. 173).

⁽⁹⁾ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje (COM(2021) 700 *final*)“.

⁽¹⁰⁾ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje (COM(2022) 500 *final*)“.

⁽¹¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai ir Tarybai „Tolesnis teisinės valstybės stiprinimas Sąjungoje. Esama padėtis ir galimi tolesni veiksmai“ (COM(2019) 163 *final*) (OL C 282, 2019 8 20, p. 39).

⁽¹²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Populizmas ir pagrindinės teisės. Priemiesčiai ir kaimo vietovės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 97, 2020 3 24, p. 53) 1.6 punktas.

⁽¹³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Pagrindinių teisių chartijos taikymo ES stiprinimo strategija“ (COM(2020) 711 *final*) (OL C 341, 2021 8 24, p. 50).

2.7. Reikėtų užtikrinti, kad būtų laikomasi teisinės valstybės principų ir kad būtų ginamos pagrindinės teisės, susijusios su demokratija, ypač skatinant laisvus ir sąžiningus rinkimus ir aktyvų dalyvavimą bei tvirtą demokratinį dalyvavimą⁽¹⁴⁾. Asmenys, kurie gali kvestionuoti teisinės valstybės principą, taip pat veikia prieš politinę opoziciją ir nepriklausomą žiniasklaidą. Siekiant įgyvendinti veiksmus šia kryptimi būtina priimti ES demokratijos veiksmų planą.

2.8. Socialiniams partneriams tenka svarbus vaidmuo skleidžiant informaciją apie teisinę valstybę ir pagrindines teises. Šalies politinio ir teisinio klimato blogėjimas turi įtakos visoms darbo vietoms. Įmonės, MVĮ ir socialinės įmonės negali veiksmingai vykdyti veiklos, jei nėra įgyvendinamos teisinės valstybės ir pagrindinių teisių apsaugos sistemos. Socialiniai partneriai turėtų išpareigoti imtis veiksmų savo principingumui ir efektyvumui didinti. Darbuotojai turi turėti galimybę laisvai steigti pasirinktas profesines sąjungas ir į jas stoti, o profesinės sąjungos turi turėti galimybę laisvai vykdyti veiklą⁽¹⁵⁾. Darbuotojai ir darbdaviai turi teisę derėtis dėl kolektyvinių sutarčių ir jas sudaryti, o interesų konflikto atveju imtis kolektyvinių veiksmų, įskaitant streikus, savo interesams apginti⁽¹⁶⁾.

2.9. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra turi daug galimybių rinkti atitinkamą informaciją. Ši agentūra jau yra sukūrusi didelę žinių bazę, kuria gali naudotis visi suinteresuotieji subjektai. Ji turi daug praktinės patirties, kuri turėtų tapti jos komunikacijos aspekto stiprinimo pagrindu. Agentūrai reikėtų skirti daugiau išteklių, kad ji galėtų vykdyti viešąją komunikaciją visose ES valstybėse narėse. Reikia daugiau bendradarbiauti su specializuotomis institucijomis, pavyzdžiui, Europos Taryba ir ESBO Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuru (ODIHR).

2.10. ES taip pat yra pasaulinio masto veikėja, kurios atsakomybė gerbti teisinę valstybę ir pagrindines teises yra svarbiausias jos tarptautinės tapatybės ir vaidmens aspektas. Visose išorės politikos srityse, programose, priemonėse ir veiksmuose turėtų atsispindėti jų esminis vaidmuo ES bei jų svarba demokratiniam ir taikiam pasauliui.

3. Konkrečios pastabos

3.1. Pozityvus naratyvas ir teigiamos nuomonės formavimas

3.1.1. Reikėtų visais lygmenimis stiprinti pilietinį ugdymą demokratijos, pagrindinių teisių ir teisinės valstybės srityse. Komisija taip pat turėtų toliau didinti visuomenės informuotumą įgyvendindama plataus užmojo komunikacijos darbotvarkę⁽¹⁷⁾.

3.1.2. Siekiant sudominti Europos piliečius, vien ES įsteigimo mito jau nebepakanka. ES turėtų pasiūlyti naratyvus apie pageidaujama ateitį ir atgaivinti pagrindinius principus, įskaitant teisinės valstybės principus ir žmogaus teises, kurie atlieka labai svarbų vaidmenį įgyvendinant Europos projektą⁽¹⁸⁾. Tai ypač svarbu Rusijos vykdomos karinės agresijos prieš Ukrainą kontekste.

3.1.3. Žmogaus teisių sistema grindžiama atskaitomybės principu, todėl reikia imtis priemonių, kad būtų galima nustatyti, kam tenka atsakomybė pasiekti atitinkamų rezultatų ir pageidaujama politikos pokyčių. Taip pat svarbu nustatyti plačiai visuomenei bendrai rūpimus klausimus, pavyzdžiui, susijusius su galimybėmis naudotis transportu, energija, gauti darbą, naudotis būstu, sveikatos priežiūra ir įvairiomis kitomis viešosiomis paslaugomis vietos, regionų ir nacionaliniu lygmeniu. Reikia neapsiriboti žmogaus teisių standartų neatitinkančios padėties kritika ir apibūdinti ateitį, kurią teisinė valstybė ir žmogaus teisės gali padėti kurti, sukelti teigiamas asociacijas žmonių sąmonėje⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos demokratijos veiksmų plano (COM(2020) 790 final) (OL C 341, 2021 8 24, p. 56).

⁽¹⁵⁾ Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 8 straipsnio 1 dalis.

⁽¹⁶⁾ ES pagrindinių teisių chartijos 28 straipsnis.

⁽¹⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos demokratijos veiksmų plano (COM(2020) 790 final) (OL C 341, 2021 8 24, p. 56).

⁽¹⁸⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Populizmas ir pagrindinės teisės. Priemiesčiai ir kaimo vietovės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 97, 2020 3 24, p. 53).

⁽¹⁹⁾ 2018 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) parengtas leidinys „Veiksmingas informavimas apie žmogaus teises. 10 pagrindinių aspektų“; 2019 m. Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo parengtas leidinys „Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights“.

3.1.4. Teisinės valstybės principai negali galioti be demokratijos ir pagrindinių teisių ir atvirkščiai. Šios trys sąvokos yra neatsiejamos⁽²⁰⁾. Todėl EESRK ragina visus suinteresuotuosius subjektus liautis kalbėti apie vadinamąją neliberaliąją demokratiją, net jei jie kritikuoja šią sąvoką. Nėra demokratijos be liberalių principų. Neliberalioji demokratija nėra demokratijos alternatyva ar net „lengva“ jos forma. Neliberalioji demokratija – tai ne demokratija.

3.2. Būtina politika ir atitinkamos politikos sritys

3.2.1. Kaip EESRK jau yra pastebėjęs anksčiau, esama ryšio tarp klaidingo ar pagrįsto žmonių įsitikinimo, kad, viena vertus, ekonomikos klestėjimas jiems neteikia pakankamos naudos ir, kita vertus, neigiamo požiūrio į viešojo sektoriaus institucijas ir pagrindinius principus⁽²¹⁾.

3.2.2. Norint apsaugoti žmogaus teises ir teisingą valstybę, reikia imtis veiksmų siekiant nustatyti politiką, galinčią pagerinti kasdienį žmonių gyvenimą.

3.2.3. Žmogaus teisių apsaugą ir teisinės valstybės principą sustiprina tvirta gerovės valstybė, nesvarbu, kokia forma ji būtų įgyvendinama visoje Europoje. Šis tarpusavio ryšys pripažįstamas įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį, kuris yra esminė politikos priemonė kuriant įtraukesnę Europos Sąjungą⁽²²⁾. Darbuotojai turi turėti teisę į darbo užmokestį, kuris jiems užtikrintų deramą gyvenimo lygį (6-asis ramsčio principas), o kiekvienas asmuo, neturintis pakankamai lėšų, turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų (14-asis principas)⁽²³⁾.

3.2.4. COVID-19 pandemija yra priminimas, kaip svarbu yra turėti visuotinę, prieinamą ir teisingą visuomenės sveikatos priežiūros sistemą. EESRK primena savo 2022 m. priimtoje nuomonėje SOC/691 išsakytą poziciją, kad „ES ir jos valstybės narės turėtų nuodugniai apsvarstyti socialines krizės ištakas ir priežastis, dėl kurių dauguma Europos sveikatos sistemų dėl pandemijos atsidūrė ant griūties slenksčio. Griežto taupymo politikos metais išryškėjo bendra investicijų į sveikatos sektorių ir kitas pagrindines socialines paslaugas (pagalbą priklausomiems ir pažeidžiamiems asmenims, slaugos namams ir kt.) mažinimo tendencija ir šitaip buvo sukurta uždelsto veikimo bomba, kuri sprogo susidūrus su didele sveikatos krize“⁽²⁴⁾.

3.2.5. Pandemija nėra vienintelė krizė, turinti įtakos pagrindinėms teisėms. Karas Ukrainoje kelia pavojų milijonams žmonių Ukrainoje ir visame pasaulyje. Klimato kaita ir su ja susiję iššūkiai bei tokios nelaimės kaip miškų gaisrai turi tiesioginių padarinių žmonėms visame žemyne. Daugeliui europiečių kyla sunkumų dėl išaugusių energijos kainų. Reikėtų atitinkamai atnaujinti ir pritaikyti Europos veiksmų įgyvendinimo priemones.

3.2.6. Politika, visų pirma ekonominių reformų srityje, turėtų būtų grindžiama nuolatiniais *ex ante* ir *ex post* poveikio žmogaus teisėms vertinimais⁽²⁵⁾, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas prasmingoms ir įtraukioms Europos ir nacionalinėms diskusijoms dėl politinių sprendimų vertinimo ir koregavimo⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Teisinės valstybės ir pagrindinių piliečių teisių ES kontrolės mechanizmas“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 34, 2017 2 2, p. 8).

⁽²¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Populizmas ir pagrindinės teisės. Priemiesčiai ir kaimo vietovės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 97, 2020 3 24, p. 53).

⁽²²⁾ Europos Komisija, 20 Europos socialinių teisių ramsčio principų.

⁽²³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Už Europos pagrindų direktyvą dėl minimalių pajamų“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 190, 2019 6 5, p. 1).

⁽²⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „COVID-19 poveikis pagrindinėms teisėms, teisinės valstybės principui visoje ES ir demokratijos ateičiai“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 275, 2022 7 18, p. 11).

⁽²⁵⁾ JT nepriklausomas ekspertas išorės skolos ir kitų susijusių valstybių tarptautinių finansinių įsipareigojimų poveikio galimybei visapusiškai naudotis žmogaus teisėmis, o ypač – ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis teisėmis, klausimais, „Ekonominių reformų politikos poveikio žmogaus teisėms vertinimo pagrindiniai principai“, JT dok. A/HRC/40/57, 2018 m. gruodžio 19 d.

⁽²⁶⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Populizmas ir pagrindinės teisės. Priemiesčiai ir kaimo vietovės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 97, 2020 3 24, p. 53).

3.2.7. Reikėtų daugiau dėmesio skirti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos III antraštinei daliai („Lygybė“) ir IV antraštinei daliai („Solidarumas“), kurios yra esminiai ES demokratijos ir vertybių patikimumo elementai⁽²⁷⁾. Visos Chartijoje pripažintos žmogaus teisės yra nedalomos, tarpusavyje susijusios ir vienodai svarbios. Kaip pažymėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas vienoje iš svarbiausių bylų, negalima griežtai atskirti socialinių ir ekonominių teisių bei pilietinių ir politinių teisių⁽²⁸⁾.

3.2.8. Būtų pageidautina, kad ES institucijos ir valstybės narės toliau bendradarbiautų, siekdamos užtikrinti, kad visi piliečiai ir gyventojai galėtų naudotis visomis Europos žmogaus teisių konvencijoje, Europos socialinėje chartijoje (įvairiomis jos formomis) ir atitinkamose JT žmogaus teisių konvencijose pripažintomis teisėmis. EESRK ragina Komisiją ir valstybes nares, rengiant, aiškinant ir įgyvendinant ES teisę, deramai atsižvelgti į Europos socialinių teisių ramtį ir Europos socialinę chartiją.

3.2.9. EESRK ragina visas valstybes nares pasirašyti ir ratifikuoti 1996 m. Europos socialinę chartiją (pataisytą) ir priimti Europos socialinių teisių komiteto kolektyvinių skundų nagrinėjimo procedūrą.

3.2.10. EESRK remia Komisijos iniciatyvą sukurti naują priemonę, kuria ES sutarties 2 straipsnyje išdėstytų vertybių sunkius ir nuolatinius pažeidimus darančioms valstybėms narėms būtų galima taikyti ekonomines taisykles priemonės⁽²⁹⁾. „Komisija turi skirti atitinkamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius ir nuosekliai tirti pranešimus apie galimus pažeidimus. Šiuo tikslu Komisija turi griežtai taikyti objektyvius kriterijus ir vienoda apimtimi tirti pažeidimus visose valstybėse narėse“⁽³⁰⁾.

3.3. Demokratinis žmogaus teisių propagavimas ir realios patirties svarba

3.3.1. Pagrindinių teisių agentūros atlikto plataus masto tyrimo duomenimis, beveik devyni iš dešimties ES gyventojų mano, kad žmogaus teisės yra svarbios kuriant teisingesnę visuomenę⁽³¹⁾. Europiečiai mano, kad žmogaus teisės gali atlikti reikšmingą vaidmenį jų gyvenime.

3.3.2. Siekiant visoje Europoje realiai įgyvendinti žmogaus teises, reikia imtis veiksmų, kuriais būtų atkreipiamas dėmesys į tai, kaip žmogaus teisės, pavyzdžiui, socialinės teisės – teisė į darbą, socialinę apsaugą, būstą, švietimą ir sveikatos priežiūrą – gali būti naudingos kiekvienam žmogui kasdieniame gyvenime, vietovėje, kuri jam svarbiausia, ir vietos bendruomenėse⁽³²⁾.

3.3.3. Visuomeniniai judėjimai ir skurdą patyrę asmenys turi būti demokratinio žmogaus teisių propagavimo pagrindas. Nėra geresnio būdo žmogaus teisėms (ypač – socialinėms) ginti nei viešojoje erdvėje ir politiniuose debatuose suteikti žodį žmonėms, kurie patiria didžiausią nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį. Be to, gali būti pravartu papasakoti žmogaus istoriją ir parodyti, kas slypi už įrodymų ir statistikos, būtent žmogaus veidas ir asmenybė. Tam, kad žmogaus teisės būtų vertinamos rimtai, reikia ne tik įgyvendinti kitokią politiką, bet ir įtraukti jos kūrimo procesus⁽³³⁾.

3.3.4. Europos visuomenė negali sau leisti klaidingai rinktis tarp teisių ir demokratijos. Siekiant užtikrinti žmogaus teises, būtina, kad jos taptų visuotinės – tai galima pasiekti kuriant ir išlaikant judėjimą, kuris gintų teises vietos, nacionaliniu ir pasaulio lygmenimis.

⁽²⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Pagrindinių teisių chartijos taikymo ES stiprinimo strategija“ (COM(2020) 711 final) (OL C 341, 2021 8 24, p. 50).

⁽²⁸⁾ 1979 m. spalio 9 d. EŽTT sprendimo dėl bylos esmės byloje *Airey prieš Airiją*, apeliacijos Nr. 6289/73 (1979), 26 punktas.

⁽²⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „COVID-19 poveikis pagrindinėms teisėms, teisinės valstybės principui visoje ES ir demokratijos ateičiai“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 275, 2022 7 18, p. 11).

⁽³⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Teisinės valstybės ir Ekonomikos gaivinimo fondo (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 194, 2022 5 12, p. 27).

⁽³¹⁾ 2020 m. birželio 24 d. FRA pranešimas spaudai „Many Europeans believe human rights can build a fairer society but challenges remain“.

⁽³²⁾ Casla, Koldo ir Barker, Lyle. „Human Rights Local“, *Human Rights Centre blog – University of Essex*, 2022 m. sausio 17 d.

⁽³³⁾ Casla, Koldo, *Nothing about us, without us, is really for us*, *Global Policy*, 2019 m. spalio 14 d.

3.3.5. Šiam procesui turi vadovauti pilietinės visuomenės grupės, o ES ir valstybių narių valdžios institucijos turi sudaryti palankesnes sąlygas demokratiškai propaguoti žmogaus teises, veikdamos skaidriai ir gerbdamos pilietinės visuomenės vaidmenį užtikrinant jų atskaitomybę. Nacionalinės žmogaus teisių institucijos turėtų būti stiprinamos ir jos turėtų didinti informuotumą apie galimas piliečių teisių gynimo priemones.

Bruselis, 2022 m. gruodžio 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG
